https://www.forskningsdagene.no/nyheter/-eksotisk-med-samer-bare-joiker/

– Det er fint og eksotisk med samer så lenge vi bare joiker, mener samisk artist og naturverner

Fordommer og hets mot samer har eksistert i generasjoner. Nå tar stadig flere samiske ungdommer til motmæle.

AV SIW ELLEN JAKOBSEN | PUBLISERT 2. AUG. 2021 | OPPDATERT 31. AUG. 2022

- Jeg opplever at vi samer ikke blir hørt år vi vil beskytte våre tradisjonelle leveveier, som reindrift og fiske, sier artist og aktivist Ella Marie Hætta Isaksen. Foto: NTB

Etnisk diskriminering kommer oftest som små drypp. Men av og til kommer den også som en knyttneve.

Det skjedde da en ung samisk mann på 21 år opplevde å bli slått ned utenfor en restaurant i Tromsø i 2019 fordi han hadde kofta på seg.

Gjerningsmannen sa at han gjorde det fordi han «bare hadde så lyst å slå ned en same».

Mange får psykiske problemer

De færreste blir slått, men det er fortsatt akseptert blant majoritetsbefolkning i Norge å tulle med den samiske minoriteten. Samer har måttet tåle mye dårlig humor på egen bekostning gjennom historien.

Det kan være vanskelig å vite hva som er grensen mellom en vittig kommentar, humor og hets.

Men forskning viser at samer, både voksne og ungdom, opplever mye etnisk diskriminering.

Dette påvirker livskvaliteten og den psykisk helsen deres.

Ble brukt på boks med Joikakaker

Ella Marie Hætta Isaksen er en samisk musiker fra Tana og vokalist i bandet ISÁK.

I 2016 vant hun Sámi Grand Prix med sin selvskrevne sang «Luoddeaerru» som betyr «Veiskille» på norsk. I 2018 vant hun NRK-programmet «Stjernekamp».

Da hun var 13 år opplevde hun for første gang etnisk diskriminering. På en samling i Ungdomsrådet i Vardø kom en annen ungdomspolitiker bort til henne og skjelte henne ut. Han fortalte at hans misjon i livet var å prøve å få lagt ned Sametinget.

– Jeg ba aldri om denne konfrontasjonen. Jeg var så ung og jeg hadde ikke noe å svare ham med. Det var en ekkel opplevelse.

Senere har hun opplevd at lærere ikke har vært interessert i at hun skal forteller eller skrive om samisk historie på skolen. Når hun er blitt lei seg, har hun opplevd å bli kalt for hårsår.

Den verste samehetsen har hun imidlertid opplevd etter at hun ble en offentlig person og har uttalt seg om politiske spørsmål som angår samer.

– Da sluttet jeg å lese kommentarfelt.

Blant annet har hun opplevd i sosiale medier, å få plassert ansiktet sitt på en boks med Joikakaker.

Ble overrasket

– Det tar tid å endre stereotypier, fordommer og holdninger om det samiske, mener forsker Ketil Lenert Hansen.

Han er professor i helsevitenskap ved UiT Norges Arktiske Universitet og en av dem i Norge som vet mest om samers levekår og helse.

Han er selv same. Likevel ble han overrasket da han startet å forske på dette ved årtusenskiftet.

Enda mer overrasket ble de som tok imot forskningen. Både journalister, politikere, nordmenn og samer selv.

– Da vi publiserte våre funn, ble vi møtt med vantro fra mange hold, forteller han.

En av tre har opplevd diskriminering

Den første studien på samers levekår og helse her i landet, viste nemlig at svært mange samer i de nordligste fylkene kunne rapportere om mobbing og etnisk diskriminering. Studien kom i 2007.

En av tre voksne samer hadde opplevd etnisk diskriminering. Mange hadde opplevd det ofte.

Da den andre helse- og levekårsundersøkelsen blant samer ble gjennomført i 2012, fikk forskerne samme resultat. Det hadde verken skjedd en økning eller en nedgang i diskrimineringen.

Helse og levekårsundersøkelsen SAMINOR viste at de som rapporterte om diskriminering, også hadde mer psykisk uhelse i form av symptomer på depresjon og angst. De hadde også dårligere somatisk helse sammenlignet med dem som ikke hadde opplevd å bli diskriminert.

Hva med de unge?

Nå undersøker forskeren unge samer spesielt.

I den nye undersøkelsen som Lenert Hansen holder på med nå, kartlegger han erfaringer og opplevelser med det å være ung same. Gjennom både intervjuer og spørreundersøkelser ønsker han å få svar på hvilke forhold som kan fremme og hemme unge samers psykiske helse og livskvalitet.

Den første rapporten fra dette prosjektet på ungdom har allerede kommet.

Forskerne finner her at særlig utenfor de samiske majoritetsområdene opplever unge samer fortsatt mye diskriminering.

– I de samiske kjerneområdene, for eksempel i indre Finnmark, er det god støtte for det samiske. Der er det å være same en naturlig del av hverdagen. Der tenker du ikke så mye over din identitet. Men det er verre når ungdommene drar ut fra kjerneområdene for å gå på videregående skole eller ta høyere utdanning. Da opplever de at støtten og anerkjennelsen for det samiske er mindre og diskrimineringen større, forteller Lenert Hansen.

Det skjer positive ting

Særlig gjelder det de som drar til kystområdene i Nord-Norge, der de fleste undervisningsinstitusjonene ligger.

Det er der fornorskningen av samer har vært størst.

Da samer skulle gjøres til nordmenn og snakke norsk, mistet mange samer sin identitet. Denne politikken foregikk i over 100 år, fra 1850-tallet til 1960-tallet.

– Denne fornorskningen gjorde at det ble knyttet et stort stigma til det å være same. Det har gjort det samiske mer usynlig. Å være same og urfolk er noe vi ikke har snakket så mye om. Sånn har det i alle fall vært i mange lokalsamfunn i Nord-Norge, sier Lenert Hansen.

I disse områdene vil samisk ungdom nå ta tilbake identiteten, kulturen og språket sitt. Og forskeren ser at det skjer positive endringer:

– Mange ungdommer tar i dag tilbake samisk kultur og er stolt av den.

Det koster å være same

Flere begynner å gå med kofta igjen etter at både foreldre, besteforeldre og tippoldeforeldre har vært nødt til å legge den bort.

Men det kan koste dem mye å ta plagget på seg igjen.

– Når ungdommene tar tilbake kulturen sin, blir mange utsatt for hets. Det er alt fra hverdagsrasisme med blikk og tilsnakk som «dra dit du hører hjemme din lapp-jævel» til at du blir slått ned på gata, forteller professoren.

Når de som opplever å få høre i 17. mai-toget at de må få av seg «klovnedrakta», så skal det mot til for å fortsette å bære den.

Lenert Hansen, som jobber med psykisk helse ved Regionalt kunnskapssenter for barn og unge, mener det er svært viktig at samisk ungdom får bygd opp en sterk samisk identitet og

får anerkjennelse for sin urfolkskultur. Kunnskapssenteret er en del av Det helsevitenskapelige fakultet ved UiT.

– Har du utviklet sterk samisk identitet i oppveksten og har støtte fra familie og storsamfunnet for din samiskhet, så påvirker diskrimineringen deg lite. Har du ikke det, kan risikoen for psykisk uhelse være til stede. Vi ser at de som aktivt tar til motmæle klarer seg bedre enn de som ikke gjør det. Motstand styrker deres personlighet og identitet.

Mer støtte fra storsamfunnet

Derfor er det viktig at både det nære og det store samfunnet rundt ungdommene støtter opp om det samiske, mener han.

– Det ser vi mer og mer skjer. Den offisielle politikken i Norge er endret i retning av å anerkjenne samer som et urfolk.

Nå finnes det flere samiske barnehager i de store byene. Det blir opprettet flere samiske hus og det skapes arenaer for språkopplæring.

Både Oslo, Tromsø, Bodø og Alta har samiske byavtaler der det jobbes mye med å styrke og utvikle samisk kultur, språk og samfunnsliv.

Konflikter blusser opp hetsen

Men konfliktene mellom samer og storsamfunnet blusser opp igjen med jevne mellomrom.

Det kan dreie seg om utbygging av vindkraft på land, land- og reinbeite eller gruvedrift.

Da fortsetter også hetsen mot samer.

Samiske ungdommer sier i intervjuer med forskerne at nye konflikter gjør dem redde og er en kilde til stress.

– Konflikter og press mot samisk levesett og de tradisjonelle næringene påvirker dem. Mange blir mental slitne og redd for hvordan framtida skal bli, særlig de som driver reindrift og fiske, sier Lenert Hansen.

– Det har blitt både bedre og verre å være same

Artisten Hætta Isaksen mener det er et paradoks at på en måte går det bedre og på den andre siden blir verre å være same i Norge.

– I majoritetsbefolkningen kan det virke som at samisk kultur har blitt mer populært. Det er for eksempel stor etterspørsel etter samisk musikk i TV og radio.

Samtidig opplever hun at samer nå står i veldig mange nye konflikter.

– Jeg opplever at det er eksotisk og fint med samer så lenge vi bare joiker. Men vi blir ikke hørt på når vi vil beskytte våre tradisjonelle leveveier, som reindrift og fiske. Når det kommer til rettigheter og selvbestemmelse over samiske områder, så er det ikke like lett å være same.

– Disse konfliktene er gjerne grobunn for mye rasisme og hets, sier den samiske artisten og aktivisten.

Hætta Isaksen har blant annet vært aktiv i Natur og Ungdom i mange år. Der har hun kjempet for samiske rettigheter. Da har hun fått mange stygge kommentarer.

– Vi er stoltere enn våre forfedre
Hætta Isaksen har en tro og et håp om at hennes generasjon skal klare denne kampen.

– Vi er så mye stoltere og rakrygga enn våre foreldre og forfedre har vært. Men jeg opplever utfordringene som veldig store og til tider overveldende.

– Jeg har viet livet mitt til å utdanne majoritetsbefolkningen om det samiske. Det skjer gjennom musikken min, men også gjennom tekster og undervisningsmateriell som brukes i skolen.

I framtiden vil hun bruke mer tid på samer, sier hun.

– Vi må ikke glemme at vi trenger hverandre for å holde motet oppe.

Kilde: Ketil Lenert Hansen og Sara With Skaar: Unge samers psykiske helse, En kvalitativ og kvantitativ studie av unge samers psykososiale helse, Rapport fra 2021

Les flere nyheter

→ Alle nyhetene

● 5. OKT. 2026

Årets beste forskningsformidler er kåret!

Torsdag 24. september vant Victoria Vinje-Jakobsen årets nasjonale finale i grand prix for forskere. Vinneren er forsker ved Institutt for klinisk medisin ved universitetet i Oslo, og forsker på kreftbehandling som skader hjertet.

● 16. SEP. 2026

Hvordan kan noe som er gøy og gratis styrke Norges motstandskraft?

Under Forskningsdagene møter rundt 1000 forskere barn, ungdom og voksne over hele landet. De åpner laboratorier, besøker skoler, står på forskningstorg, deltar i debatter, svarer på spørsmål og forteller om forskningen sin på nye og kreative måter. Slik viser de hvordan uavhengig og etterprøvbar forskning blir til og bidrar til å styrke kritisk tenkning og tillit til forskning.

Meldinger ved utskriftstidspunkt 13. november 2026, kl. 23.37 CET

> Det ble ikke vist noen globale meldinger eller andre viktige meldinger da dette dokumentet ble skrevet ut.